

מימין: שיעור שפה, כיתה ב', "ילקוט הרועים" אלרום.

צילום: טל שני

חנוך ביער על פי דרכו

סימונה מצליח חנוך

פתאום יש לנו המון יוזמות חינוך יער בארץ. רובן – באופן טבעי – מחוברות לשומרי הגן; כולן – למרבה ההפתעה – מחזיקות קשר הדוק לוולדורף. מה הקשר בין שתי הגישות האלה, מלבד חיבה לאצטרובלים? איך מחברים בין זרימה קשובה לטבע לבין החזקה של שיעור ראשי? איך עושים חינוך יער איפה שאין יער? מסע בין אלות ואורנים

מה יש בילקוט של הרועה

גיא זנדמן, מוזיקאי בן 27, שגדל כחניך בשומרי הגן ועתה הוא מדריך ומורה למוזיקה באלרום, מנגן בחליל אינדיאני. ילדי כיתה א', חבריו למסע, יושבים דרוכים במעגל להמשך הסיפור. "מתבוננת באפלה ו'מאזין לרוח' שמעו קולות בסבך, הם הציצו בזהירות מאחורי שיח, ושם בקרחת היער גילו עדר של חזירי בה. אתם יודעים איך הם נשמעו? חרררר! חרררר!" (הילדים חוזרים על הצלילים). "והם בטשו ברגליים שלהם באדמה", (גיא רוקע ברגליו על האדמה, והילדים רוקעים גם הם) "ואז, פתאום,

נשמעו קולות צעדים רכים, ומול החזירים הופיעה להקה של תנים. והתנים יילווו...". גיא מיילל, הילדים מייללים. והנה הם מתחלקים לשתי קבוצות, יורדים על ארבע, קבוצה מול קבוצה: החזירים, שמחזיקים מקצב קבוע, אדמת, של רקיעות עם הידיים והרגליים ונחרה, ומולם התנים שמייללים את שירם הגבוה. מקהלת ג'ונגל מטורפת, הרמונית, מלודית. המוזיקה של היער.

בחלקו האחר של החורש מתכוננת כיתה ב' לטיול הגדול שיהיה מחר. הם כבר אפו עוגיות צידה לדרך, למדו על כיוונים, ועכשיו, בהדרכתו של המחנך שלהם, **סרג'יו לרנה**, גם הוא מדריך ותיק בשומרי הגן וכבונוס גם מורה לחינוך מיוחד, הילדים מתאמנים בהתגנבות לבופלו הענק שנים את שנתו באמצע

קרחת היער. או בשפה של מבוגרים: לומדים שיתוף פעולה, הקשבה, ועוד המון דברים חשובים כמו ליהנות מהחיים. הבופלו, אגב, גם לו יש שם בשפה של מבוגרים: גור גילעת, מנהל בית ספר "ילקוט הרועים". "אני יכולה לנגן בתוף?" שואלת אחת הילדות בכיתה של גיא. "התמלאת באדמה?" הוא שואל בחזרה. "כן". היא עונה. "אז, כן". הוא משיב.

מה הקטע עם להתמלא באדמה?

"אהה... זה תוף מכושף. קיבלתי אותו משמאן אפריקאי זקן. הוא הסביר לי שבשביל לנגן בו אני צריך להתמלא באדמה. 'למרוח על עצמי בוץ?' שאלתי אותו, 'לא', הוא ענה, 'לאכול אדמה?'. 'מה פתאום! אתה צריך לחפור בור קטן באדמה, לשתול בו את הרגליים, להצמיח שורשים ולהתמלא באדמה! אבל אין לי שורשים, אמרתי לשמאן. 'יש, יש לך', הוא אמר. עשיתי את זה ובאמת, כשבאתי לנגן בתוף זה עבד. התוף ניגן איתי. הבאתי את התוף לכאן וסיפרתי את הסיפור לילדים, ומאז כל ילד או ילדה שרוצים לנגן בתוף צריכים להתמלא באדמה. מדהים שממש אפשר לראות את ההבדל בילד לפני

ואחרי, ועוד יותר מדהים שרובם שוכחים שהם רצו בכלל לנגן בתוף ופשוט נשארים באדמה." אני רוצה לשאול אם הסיפור אמיתי, אבל אחרי יותר מעשור עם ילדי בשומרי הגן אני יודעת את התשובה: "הסיפור אמיתי כי סיפרתי אותו עכשיו".

וזה נכון. כי עכשיו, ביער, סיפור ושיעור מתערבבים ללא היכר. מה שקורה הוא שהילדים (כלומר 'מתבוננת באפלה' ו'מאזין לרוח' וכל ילדי כיתה א' הישובים במעגל) הלכו לחפש את שחור-נוצה הצעיר שברח מהקן כי הוא חשב שהוא לא שר טוב. כל האחים שלו – השחרורים – ממציאים כל רגע שיר חדש ורק הוא לא מסוגל. גיא מחלק לילדים את כלי הנגינה שלהם שהכינו בעצמם. לכל ילד יש שני קנים שנראים

הילדים שרואים מצביעים ומכוונים את אלה שלא רואים, לחזות גם הם בפלא: שחור-נוצה יושב על גדם עץ. "הוא מקשיב לנו", קוראת אחת הילדות. "מה! בואו ננגן לו עכשיו". הילדים חוזרים ביתר התלהבות לנגינה. גיא לא היה צריך "לאסוף אותם". זה קרה לבד

כמו התחלה של חליל פאן, הם מכוונים לתווים לה ומי. או בשפה של גיא: "אדום וכחול".

"בעתיד זה יהפוך לשישה עד שמונה קנים", גיא מסביר לי אחר כך, "שלכל אחד מהן יש צליל משלו. זה סולם שנבנה לאט, דרך הגוף, דרך זה שהילדים עצמם מכינים את כלי הנגינה שלהם. הילדים כל הזמן שואלים מתי נבנה את הצליל הבא, ומתוך הסיפור, לאט לאט הם מבינים שהכלי האמיתי זה הם: הגוף, הרגש, המחשבות שלהם".

הילדים מקישים את שירו של שחור-נוצה שיושב ושר בעצב: "אני לא יכול. אני לא מסוגל". "ואז", ממשיך גיא ומספק, "שחור-נוצה הבין שהוא בעצם שר. (גיא חוזר על המשפט של שחור-נוצה עם מקצב דקלומי): 'אני כן יכול. אני כן מסוגל'". זה רגע השיא, הילדים אמורים עכשיו להבין שכמו שחור-נוצה, גם הם מסוגלים להמציא שיר, ואז פתאום אחד הילדים מצביע לכיוון מסוים וקורא: "הנה, הנה שחור-נוצה. שם!" הנגינה מפסיקה. השיעור נעצר. אופס. מה עושים עכשיו? אני מריצה בראש תרחיש דומה בכיתה ולדורף. מה תהיה התשובה? מניחה שמהו בסגנון: "יופי חמוד, עוד מעט, בהפסקה, נצא ונחפש את שחור-נוצה". לא?

"איפה? איפה?" גיא מתרומם על עקביו בהתרגשות. "שם!" מצביע הילד. "נכון, קורא גיא בהתלהבות, "הנה הוא שם, ליד הארון הגבוה!" הילדים שרואים מצביעים ומכוונים את אלה שלא רואים, לחזות גם הם בפלא: שחור-נוצה יושב על גדם עץ ומקשיב להם.

"הוא מקשיב לנו", קוראת אחת הילדות. "מה? בואו נגן לו עכשיו!" מלאכתם של צדיקים. הילדים חוזרים ביתר התלהבות לנגינה. גיא לא היה צריך "לאסוף אותם". זה קרה לבדבאופן טבעי. אני חוזה בפלא ולא מאמינה למראה עיניי.

זה קצת כמו שניצן שפילמן מ"כפר רפאל" הסביר לי, כשביקרתי אצלו בגן הירק המדהים, ממוללת באצבעות לא מאמינות (בכל זאת, נגב, לא פרובנס) את החסה הכי רכה, חזקה, טעימה ומשיית שפגשתי בחיי. "למה מזיקים לא תוקפים אותה?"

שאלתי אז, "כשהאדמה מאוננת אין מזיקים", הוא ענה. האדמה ב"ילקוט הרועים" מאוננת. זה בטוח. השאלה היא מה הם עושים עם הוולדורף.

עד שגור סיים את תפקידו כבופלו, הלכתי להציץ בחדר הכיתה של סרג'יו. לא יודעת מה ציפיתי לראות, אבל אין ספק שציור הלוח המקסים (ראו מדור "על לוח לבנו"), הכנפיים הנפתחות עם איור שושנת הרוחות, ציורי המים (הלכאורה זהים) והמחברות היפות היו מאוד מפתיעים. לרגע רציתי לחזור בעצמי לכיתה ב' - להיות עטופה בחלל הרך הזה, עם הקירות הוורודים והווילון שנע לאיטו ברוח הבוקה. יותר ולדורף מוולדורף, מלמלתי לעצמי.

ובכל זאת נשארתי מוטרדת מעט מהציורים הזהים. אם הם הפריעו לי בבית ספר "שקד", הם בוודאי שלא מתיישבים לי בנוח עם חינוך יער. האם זו דרכו של היער? האם זה לא מקטין מהלימוד הטבעי? מהיכולת של הילד להתבונן בעיניו שלו על העולם?

גור גילעת, שעד כה הכרנו כבופלו, התחיל את הקריירה החינוכית שלו כמאמן כדורסל, עשה הסבה להוראה, ועבד כמורה, מחנך ובהמשך כמנהל החטיבה העליונה בבית ספר סליגסברג בירושלים. במקביל למד תואר שני בפיתוח קהילות. לוולדורף נחשף

צילום: סרג'יו לרנר

שיעור חשבון, בניית לוח המאה, "ילקוט הרועים", אלרום.

לראשונה דרך בת זוגו יעל, שהתחנכה בהרדוף, ומטפלת בתרפיה באמנות בגישה אנתרופוסופית; חינוך יער הוא פגש לראשונה דווקא בהודו.

"במסגרת התואר יש סטאז' של ארבעה חודשים במדינה מתפתחת. נסענו לטאמיל נאדו, הבן הבכור עוד לא היה אז בן שנה, ובמשך ארבעה חודשים חיינו שם בבקתה ביער, בפרויקט "סדאנה פורסט", שעוסק בייעור מחדש של אזור שנהיה מדברי, בגלל שהבריטים

כרתו שם את כל העצים. זה פרויקט מדהים. בשיטות פשוטות מאוד הם הפכו שטח צחיח כמו הירח לירוק כהה. מלבד זה, הם מעבירים שם ימי יער לילדים מבתי ספר בסביבה. אחרי ארבעה חודשים שהרעידו את עולמנו חזרנו לארץ, וכשהבן הגדול היה בן שנתיים וחצי, יחד עם הורים אחרים, הקמנו גן יער בעין כרם. במקביל קם גן יער בגבעת יערים, ואחרי שנה עברנו אליו. כל בוקר הייתי שם את הילד ביער, והולך ללמד בניאון ובמזגן. הדיסוננס הפך לבלתי נסבל, ולמרות שהייתי כל כולי מושקע בבית הספר, הבנתי שאני צריך לשנות כיוון ולהקים בית ספר יער. עם הקריאה הזאת הגעתי לארגון שומרי הגן והתחלתי את הקורס המקיף. התחלתי לחפש את דרכי, למדתי קצת בהרדוף, העברתי ימי יער בחוקוק ובירושלים, ואז, בשנה שעברה, הדרך שלי השתלבה עם דרכה של קבוצת הורים מהגולן, שבמשך ארבע שנים ניסו להקים בית ספר יער, ובמשך ארבע שנים שמעו "לא", עד שבשנה שעברה זה פתאום הפך ל"כן". הם פנו אליי, וככל שזה נשמע מפתה, זה היה באותה מידה מופרך. בכל זאת, צפון הגולן. בסוף אשתי אמרה, בוא נעשה יום טיול. כבר בדרך חזרה היה לנו ברור שמהו גדול קורה לנו. ב'3 במאי בשנה שעברה, בגשם שוטף, הבאתי לפה ליער שבעה אנשים שרציתי איתי בדרך הזאת. באותו יום קיבלתי את הבשורה שיש לנו סמל מוסד, מה שהופך אותנו לבית ספר יער הראשון בעולם שהוא ממלכתי, לא פרטי. חשבתי שאם מתוך שבעת המופלאים שניים יצליחו לעשות את המעבר ואכן להשתלב בצוות, זה יהיה מדהים. בסופו של דבר מלמדים איתי פה שבעתם."

מה הקשר שלכם לשומרי הגן?

"אנחנו בית ספר יער בגישת שומרי הגן. כולנו עשינו את ההכשרה המלאה של שומרי הגן, חלקנו מדריכים ותיקים בחוגי ילדים ונוער ואנחנו מקבלים מהארגון המון תמיכה, ליווי והכשרה."

גור גילעת: "בשומרי הגן הייתה החלטה אסטרטגית לעשות חיבור עם הוולדורף כי בלב העניין עומדת ההתבוננות על האדם כעל יצור מתפתח וזה משהו שאנחנו מאמצים בשתי ידיים"

ומה בכל זאת הקשר לוולדורף?

"במכללת אורנים מתקיימת כבר כמה שנים תוכנית משולבת: קורס של שומרי הגן עם סמינר חינוך ולדורף.

חלק מהמחנכים שלנו למדו או לומדים שם, וסטודנטים מהמסלול באורנים מגיעים לכאן להתנסות בעבודה. בנוסף, אנחנו מקבלים הכשרה בהתפתחות הילד מגלעד גולדשמידט ומיכל בן שלום.

אני חושב שמה שמחבר בינינו לבין הוולדורף הוא לאו דווקא התשובות אלא השאלות. בשומרי הגן הייתה החלטה אסטרטגית לעשות חיבור עם הוולדורף כי בלב העניין עומדת ההתבוננות על האדם - על הילד - כעל יצור מתפתח. הוולדורף מושתת על התפתחות הילד וזה משהו שאנחנו מאמצים בשתי ידיים. מבחינתנו הוולדורף שואל את השאלות הנכונות: מה נכון לעשות בכל גיל, איך נכון לעבוד, איפה נכנס הרצון, איפה הרגש."

יש בכל זאת משהו שונה מהותית בין הוולדורף ללימוד הקיוטי של שומרי הגן. הקיוטי מלמד כך שהילד לא שם לב בכלל שהוא לומד, והוולדורף נותן תכנים מאוד סדורים - בלי לשאול אם הילד רוצה או אפילו מסוגל לקבל כרגע. לכאורה זה בנוי בהקשבה לצרכים שלו, לפי התבנית של התפתחות הילד. אבל אם הילד שלנו, בן התשע, שאמור לחצות את הרוביקון וללמוד על יוליוס קיסר, כל מה שמעניין אותו כרגע זה שהחתולה שלו המליטה - המורה לא יפסיק את השיעור וגם לא יצליח למצוא מענה פרטני לילד. מקסימום הוא יוציא אותו מהשיעור.

"נכון, בוולדורף יש תוכנית סדורה. קוריקולום. זאת באמת

צילום: ויקה ניר

תרגיל התבוננות, "בית המעיין", חוקוק.

לימי יער להיות חלק משבוע הלימודים גם בכיתות הגבוהות – ולא סתם יום שהוא אוורור בטבע? אחת התשובות המהותיות שהתקבלו היא שהשהות בטבע הופכת את הדואט של הילד עם המחנך לטרינו, בו שותפה גם ישות הטבע. שותפות, שלפי שטיינר, קריטית להתפתחות בריאה של הילד.

איתן גרינברג גור: "ניקה לדוגמה את הגילוף. זו פעולה שמשמעותה ניתוק הענף של פירוד, שלא מתאימות לילדים בשלב האחדותי שלהם, לפני מעבר הרוביקון, ולכן לא נגלף עם הילדים לפני גיל 9. ובהקשר הספציפי הזה – היער מביא איכויות רבות שתומכות במעבר הרוביקון. כאן הילדים נדרשים ללמוד את המלאכות השונות לא מתוך תמונה או סיפור, אלא מתוך צורך שעולה ביער, מתוך המשימות והמשחקים. למשל משחקי התגנבות שדורשים ריכוז והתמדה, שיתוף פעולה והקשבה. עוד דבר שמשנתנה בהתאם לגיל הוא היחס לאש. עד כיתה ג' הדלקנו רק אש שבטית כיתתית ביחד, השנה

מעניינים החיבורים שלכם לוולדורף.
 "כן, אני חושב שיהיה לך מעניין להתבונן על זה מול "בית המעיין" בחוקוק. שגית, אחת המנהלות שם, אמרה משהו יפה על זה שאנחנו סוג של תמונת מראה שלהם. אנחנו בית ספר יער שמכניס לתוכו ולדורף, והם בית ספר ולדורף שמכניס לתוכו יער."

אל המעיין

"בית המעיין" בחוקוק התחיל את דרכו לפני כ-15 שנים עם גרעין משפחות שעבר לקיבוץ במטרה להקים מערכת חינוך שתתאים לאופי ולערכי הקהילה. "מראשית הדרך, החיבור לטבע שסובב אותנו היווה יסוד משמעותי בחינוך". מספרת **שגית סגל**, מצוות ניהול בית הספר. "כל גן וכל כיתה יצאו ליום טבע בשבוע שבמהותם היה חיבור בין הילדים לסביבתם, כמעט ללא תיווך המחנכים. לאחר 13 שנים כאלה, ראינו שאנחנו לא יכולים יותר להפריד בין יום יער לבין הלימוד בכיתה, ועברנו תהליך מרתק של דיוק והתאמה של ימי היער לכיתות, בהתאם להתפתחות הילד. שאלנו שאלות, ומתוך התבוננות מעמיקה קיבלנו תשובות. למשל, איך גורמים

גור, כמה מהרוח אתם מביאים לעבודה עם הילדים?
 כל האימפולס של העבודה בשומרי הגן בכלל וכאן בפרט מבוסס על חיבור מחודש של האדם לעצמו, לאדמה ולרוח. אנחנו חיים בתקופה של ניתוק מאוד גדול. הילדים באופן טבעי נמצאים בחיבור, וזה משהו שאנחנו מנסים לחזק. אנחנו עובדים עם מעין תנ"ך משלנו: **מדריך הקיוטי** שכתב ג'ון יאנג, והוא מורכב משגרות לב. שגרות שמחברות אותנו לעצמנו, לאדמה ולרוח. אחת מהן היא הכרת תודה. חיפשנו איפה אנחנו יכולים להכניס שגרה של הודיה. אז לפני האוכל זאת הזדמנות טובה, ובכיתה ג' יש בסוף כל יום מעגל פרגונים. ויש עוד שגרות לב. למשל פינת ישיבה היא שגרת לב: מקום מיוחד שהילד חווה לאורך כל השנה, מקום פרטי משלו ביער שהוא הולך לבקר בו, כותב בו, מתחבר אליו. עוד שגרת לב היא מיפוי, וגם על זה, כמו על כל שאר התכנים בבית הספר, אנחנו עובדים באופן ספירלי, בהתאם לגיל. אנחנו שמים את המשקפיים הוולדורפיות של התפתחות הילד ועובדים גם עם מודל שמונת הכיוונים.

שזה משהו מאוד מהותי בשומרי הגן?

כן. למעשה כל יום, שיעור, מפגש צוות, תוכנית חודשית – כל דבר כזה, אני מלביש עליו את שמונת הכיוונים. ואם להתבונן על זה באופן מאוד סכמטי, דרך ארבעת הכיוונים הראשיים, אז אני אתחיל כל שיעור (וכל יום וכולי) עם האימפולס והאנרגיות של צד מזרח, שבו יש את הקסם של זריחת השמש, הקסם של הדלקת האש; משם אני אעבוד לדרום, שבו יש את העשייה; משם למערב – לאיסוף, לחגיגה; ואסיים בצפון שמביא את הראות הגבוהה של הלילה.

איך בעצם נראה יום בחינוך יער?

לאורך כל יום, כל כיתה מלווה על ידי שני מורים, אחד מהם מתחיל את היום עם שיעור הליבה והשני מלווה ותומך, אחר כך הם מתחלפים. אנחנו קוראים לזה הבז והשועל. השועל הוא זה שמלווה את הילדים ומדריך אותם בעשייה שלהם ביער והשני צופה מלמעלה, כמו בז. אלה יכולים להיות שני המחנכים שיוצאים יחד ליום ביער, או אחד המחנכים ואחד ממורי המקצוע. מכאן, שמורי המקצוע – כרגע יש לנו אנגלית, מוזיקה, ואמנות – לא מגיעים לשיעור אחד ונעלמים, אלא הם דמויות משמעותיות שמלוות את הילדים לאורך ימים שלמים.

הנקודה המרכזית של השוני, ואנחנו בלמידה מבוססת יער, מנסים לשלב תוכנית עבודה עם האזנה למה שעולה מהמרחב, ממש ביחסים של חצי-חצי. אנחנו לא מגיעים ליער ו"יהיה מה שיהיה", יש תוכנית מובנית ליום, לחודש, לתקופה – ומולה אנחנו עסוקים בליקוט הזדמנויות ללמידה. למשל, לילדים אצלנו בכיתה גימל יש תשוקה לציפורים, אז אנחנו מעבירים את תקופת מידות ומשקולות דרך בניית תיבות קינון, מה שמביא המון חלונות למידה לא מתוכננים. ובסיכומי של דבר, מה שחשוב זה הערכים שנגזרים. עכשיו, למשל, כיתה ב' צריכה לעבור תהליך של גיבוש, הפיכה לצוות, לקבוצה. אז במהלך היום והתקופה, כל הסיפורים שנביא, כל הפעילויות – יהיו כאלה שמהדהדים את זה, למשל משחק ההתגנבות הקבוצתי שראית. ההזדמנויות ללמידה יגיעו ממפגש עם ציפור, מפריחה מטורפת של כליל החורש שממלא עכשיו את הקיבוץ. זה מפגש חי, אמיתי. בדרך לפעילות אחרת פגשנו את כליל החורש, אז שינינו תוכניות והקדשנו לו את היום. שיחקנו איתו, הם הכינו ריבה מהפרחים שלו, הם יכתבו עליו, כבר באותו היום הם ציירו אותו – אלה הציורים שראית בכיתה."

נכון, ובאמת התעכבתי על זה לרגע. הציורים הזהים – עד כמה זה מתאים לשומרי הגן?

"יש איזון עדין בין חיקוי לביטוי אישי, ושניהם כלים מאוד חשובים בהתפתחות הילד. אנחנו כנראה עושים הרבה יותר ביטוי אישי מאשר בבתי ספר ולדורף אחרים, אבל עדיין, קחי לדוגמה את שיעור המוזיקה שראית: יש פעימה, של "עכשיו אנחנו כולם יחד", ואחריה מגיעה פעימה של ביטוי אישי. יצירתיות זה נפלא וגם חיקוי זה מדהים, זה כלי לימוד חיוני וטבעי. למדנו גם אצל האנתרופולוג דני נווה, ואחד הדברים הכי בסיסיים בחברת ציידים-לקטים הוא חיקוי והצטרפות. כך שזה בהחלט משהו שלא מתנגש עם המתודות של שומרי הגן. השאלה היא באיזה גיל מתאים מה. ובגילאים הצעירים זאת מתודה מאוד חשובה." הילדים מתכנסים לארוחת צהריים ולפניה מעגל תודות וברכות. סרג'ו מדבר בשקט-בשקט ולמרות כל הסחות הדעת מסביב, הילדים קשובים ולא מפספסים אף מילה. הם מברכים את השמש, את האדמה, את המים... מאוד אנתרופוסופי מצדם. גם מאוד אינדיאני, רק אולי חסר משהו.

הילדים הדליקו גם מדורה אישית קטנה, וסיפקו את צרכיה לאורך זמן.

איך זה עובד בכיתות הגבוהות?

"המחקר על ימי היער בכיתות הגבוהות נמצא אצלנו כל הזמן בתנועה", מספר ויקה ניר, מחנך כיתה ו'. "המפגש בין המתבגרים ליער לא תמיד פשוט, ואין כמעט תקדימים של עבודת יער במסגרת בית ספר בגילים האלה. אחד הדברים שעבדו טוב היה תרגילי ההתבוננות: לאחר ברכת הבוקר, כל ילד ניגש לפינת הטבע הקבועה שלו, מצייר במחברת שלו מה שהוא רואה, וכותב מה שהוא חש. היה מרגש לראות ילדים שמתקשים

בכיתה בישיבה ובעבודה שקטה, מצליחים לשבת לבד ולתת הזדמנות למפגש עם הטבע הסובב אותם."

הילדות החסרה

הפתרון לשאלת הקשר

בין ידע האדם ליער - גם אם הוא אנתרופוסופי - אולי לא טמון בוולדורף. עמוס צחר, מחנך ותיק שעשה מחזור ב"אדם" וחניך כיתה בשקד, חזר בשנים האחרונות הביתה, לאלון הגליל, ולפני שנה, בלב סגרי הקורונה, הקים מרחב חינוכי בשם "חוות דעת" ביער שגובל במשק של הוריו. ביום שאני מגיעה לבקר נמצאים במרחב, מלבד הילדים והצוות, גם אחד האבות פלוס עוגת שוקולד - לרגל יום ההולדת של הבת, אחת האמהות שמגיעה כמה פעמים בשבוע לנצח על הבישולים במטבח הקטן, וכמה תרנגולות שמסתובבות חופשי. באזור אחר, בצל אלון רחב, מתכנסת קבוצה של אמהות ותינוקות.

בתום המפגש האחרון של היום, ואחרי ארוחת צהריים טבעונית של מוקפצים, סלט ירקות טריים מהגינה וסמוסות הודיות טעימות להפליא שכולנו אוכלים יחד, עמוס לוקח אותי לטיול מאורגן, דרך יער האלונים לסטודיו שנמצא בצמוד למשק הפרחים של הוריו. מקלט קריר מחום הצהריים.

ספר איך הגעת עד הלום.

"לפני כמה שנים סיימתי מחזור נפלא בבית ספר אדם, כיתה מדהימה עם ילדים מוכשרים שקיבלו גם בבית וגם בבית הספר כל מה שאפשר לייחל לו. אולי אני מגזים פה קצת לטובה, אבל ממש תמונת האדם השלם כפי שאנחנו רוצים לראות אצל ילד בכיתה ח', ובכל זאת הרגשתי שמהו חסר. אחרי מחשבה הבנתי שמה שהיה חסר זה ילדות. אלה ילדים שקיבלו כל כך הרבה, אבל לא ידעו איך לארגן משחק מחניים במגרש ליד הבית. נעדר מהחיים שלהם המרחב הציבורי שבילדות שלי היה שדה הבור או הכביש - ברגעים שהיו פנויים מכלי רכב. הבנתי שחיוויית ילדות היא הדבר החשוב ביותר שעל החינוך בימינו

לתת לילדים. חינוך מתוך הקשרים חברתיים רחבים. לאפשר לילדים להתחנך בתוך חברת ילדים ספונטנית. הבנתי שבעידן הצפת המידע האינטרנטי, התפקיד של המורה כסוכן ידע כבר לא כל כך אקוטי ומה שאקוטי

הוא למעשה הילדות החסרה. אז השאלה שאני כרגע לוקח על עצמי היא איך יוצרים מודל חינוכי שיש בו ילדות, כי אם ילד פספס חומר לימודי כלשהו, הוא תמיד יוכל להשלים אותו, אבל אם הוא פספס את הילדות, זה משהו שאי אפשר להשלים. מה שאני מחפש בעצם זה חינוך אנתרופוסופי שהוא לא ולדורף."

איך אתה עושה את זה בפועל?

"קודם כל, זאת השנה הראשונה שלנו. שנת פיילוט. אז התשובה המיידית שלי על זה תהיה: 'אני לא יודע'. זה אידיאל שאני חותר אליו, שאני מבקש ללמוד. בפועל אני מאמין בקבוצה רב-גילאית, במגוון שמאפשר חינוך - או נכון יותר חניכה - אז אני מנסה ליצור כאן 'אקוסיסטם' שמורכב מכמה שיותר אינטראקציות: הילדים עצמם, ההורים כשותפים לעשייה, כל אחד בדרכו ולפי יכולתו (מודל התשלומים בנוי כך שהוא מאפשר להורים להשתתף בעשייה בחווה בתמורה לקיזוז בשכר בלימוד), ובנוסף מגיעים לפה המון אנשים שמרגישים את הקריאה להיות חלק מזה. החזון העתידי הוא שהמפגשים האלה יתקיימו כל הזמן, למשל שאמנים יפתחו כאן סדנאות

עבודה שבהן הילדים יוכלו ליצור בגדול, "חוות דעת" מחולקת לארבעה מתחמים: כיתה, חווה (שבה יש גן ירק, סדנת עבודה, פינת חי ומטבח), יער וסטודיו."

בעצם כל מה שאני רואה פה יכול להתקיים ללא יער, נכון? עכשיו, למשל, שהיער מצהיב, וכבר קשה הרבה יותר להסתובב בסבך הקוצים - אני מניחה שתהיו בו פחות?

"כן, לגמרי, ואני מצטער אם אני הורס לך את הכתבה. אני לא חינוך יער. אני חינוך קהילתי, והמטרה של המודל שנוצר פה היא להפרות גם יוזמות שהן עירוניות לחלוטין. יער זה דבר שמאוד עוזר. הוא תומך נפש של כל אחד, בוודאי נפש של ילד, אבל היער הוא מרחב אחד מתוך ארבעת המרחבים בחווה והוא לא עמוד התווך של החינוך הקהילתי. הוא עוד כלי נפלא שיש כאן."

הנקודה הכי מאתגרת בהקשר של אדם עולם, היא האמירה "חינוך אנתרופוסופי שהוא לא ולדורף". למה הכוונה? "אני תופס את ידע האדם של שטיינר והעבודה עם ה'אני הנני'

כעמוד התווך. זאת הדרך. זאת ההשראה העמוקה. בוולדורף, הפרקטיקה היא של 'סקולינג' ומה שמוביל את החניכה הוא הידע. ולראיה - השיעור הראשי, שנושא את כל ההוויה של התלמיד לאורך שנות בית הספר. ההקניה עומדת שם כל הזמן. וכאן אני בודק את האפשרות שהצורך האנושי העיקרי כרגע הוא יחסי החברות, הקהילה והמפגש. ומשם יוצאת החניכה. וכשאני אומר את זה, אני כבר לא ולדורף. התפיסה של הוולדורף לגבי השבעון השני, כשהילד רוכש את הגוף האתרי שלו, עובדת הרבה דרך החלק הרתימי: דקלומים, סמכות והרגלים שחונכים את הגוף האתרי. כאן הגישה היא אחרת. התפיסה היא שהגוף האתרי הוא גם הגוף החברתי. זה ה'להיות בעולם', ואני ניגש לגוף האתרי דרך הגוף החברתי, לא דרך סמכות והרגלים. לוולדורף יש מקום בעולם, אבל הוא לא רואה את צורכי הזמן שהשתנו, ולדידי זה המבחן המרכזי של תקופת נפש התודעה בעבור האנתרופוסופיה. האפשרות להשתנות, להבין שהעולם השתנה. תרבות המסכים והניכור לא היוו בימיו של שטיינר איום קיומי על האדם כמו היום. מה שאני מנסה ליצור הוא

חינוך אנתרופוסופי שהוא לא ולדורף. "חוות דעת", אלון הגליל.

צילום: עמוס צחר

חינוך אנתרופוסופי שהוא לא 'סקולניג', חינוך שמבוסס על ידע האדם, ומתוך כך, בראש ובראשונה, מסייע להתגשמות הילדים מתוך ההקשרים החברתיים.

איך נראה יום בחווה?

"אנחנו נפגשים ארבע פעמים בשבוע. לימים יש אופי די קבוע, בין שמונה לתשע מגיעים ילדים שרוצים ללמוד בקבוצות או ביחידים, בין תשע לתשע וחצי יש תה, אחר כך מתכנסים למעגל בוקר של משחק או שיחה, שלאחריו יוצאים יחד לפעילות לפי אופי היום. בכל מתחם יש מבוגר שיש לו את הפרויקט שלו והילדים מצטרפים, זאביק בגן הירק, רות במשתלה, אני בכיתת הלימוד. בצהריים יש בראנץ' שמבשלים בתורנות ובסופו יש סגירה קטנה של היום."

זה מודל מאוד ניסיוני. איך אתה יודע שהוא עובד?

"יש פה לא מעט ילדים שהם פגועים מבית הספר, רובם בנות שהגיעו עם הרבה חוסר ביטחון כתוצאה מהשהייה במערכת, ואנחנו רואים על בסיס יומיומי איך נבנה אמון חדש, איך נוצרת שמחת חיים חדשה. עוד פרמטר הוא הגדילה ההדרגתית. ילדים

מגיעים ונשארים. ילדים חדשים מצטרפים. זאת הרפתקה לא פשוטה וזה מאוד לא מובן מאליו."

החזון של טל

פרויקט דומה באופיו, לפחות מבחינת היקף החזון, הוא "כפר הילדים" שהגה המחנך טל הלפרין ז"ל. טל נפטר לאחר מחלה ממושכת בשנת 2016, ובחודשי הפרדה הארוכים הקדיש את רוב כוחותיו לחשיבת חזון מורכב, הוליסטי, אקולוגי של גן יער. "הוא היה יושב בלילות וכותב את החזון שלו", מספרת ירדן בריכוכבא הלפרין, "ולאט לאט עוד דברים התבהרו. זאת הייתה תמונה מלאה ומפורטת של כפר ילדים, מרחב חינוכי חקלאי שמשלב את ארבעת האלמנטים, שבו מלבד עשייה חינוכית יש ריפוי לאדמה ותרפיות לבני האדם, מקום שמגיעים אליו קשישים לבלות עם הפעוטות ולהעביר להם ידע, מקום שהוא מקלט לבעלי חיים שניצולים מהתעשייה. בימיו האחרונים, טל הכתיב לי את החזון ואני הקראתי אותו למעגל אנשים שהוא הזמין אליו להוסיף. אחרי שהוא נפטר, אחותו נטלי המשיכה לנהל את הגן המשותף שלהם, והשנה,

קשובים למקצב האדמה. "פלא", תל אביב.

צילום: מתוך האלבום

החל מספטמבר, חמש שנים לאחר מותו, הקמנו יחד קבוצת חינוך יער. זה צעד ראשון להגשמת החזון."

"גן פלא היה גן רב גילאי, גדול, מגיל שנה ועד כיתה א', שטל הקים", אומרת נטלי הלפרין, "ואני המשכתי להחזיק אחרי מותו. ויחד עם האהבה לגן, נשארת כל הזמן עם העננה של החזון הלא מוגשם של טל. השנה קרה משהו, כנראה שילוב של תהליכים פנימיים יחד עם הקורונה - הרגע הבשיל, ובספטמבר ירדן ואני עשינו שינוי גדול בגן והוצאנו אותו החוצה, למרחב של טבע באזור גני התערוכה.

זה הצריך מאיתנו הרבה דם יזע ודמעות, אבל זה קרה ואני לא אגזים אם אומר שזה תרפויטי. עוד לא סגרנו שנה, אבל כבר אפשר לראות את ההשפעה על הילדים, בעיקר אלו

שגדלים בסביבה אורבנית. יש היום הרבה ילדים עם קשיים של ויסות חושי והפרעות קשב - בגלל הריחוק מהאדמה, מהעולם עצמו, וברגע שהם מתקרבים ונוגעים, הם מוצאים את עצמם בחזרה, את החיבור שלהם. זה כל כך פשוט ונגיש, וזה מה שהם מבקשים וזה מה שהם צריכים."

איך היער משתלב עם הוולדורף?

העוגנים של הוולדורף נמצאים בליבה של הפעילות: הריתמוס הקבוע, התכנים, העבודה על כוחות הרצון דרך העשייה הפיזית, כל אלו מקבלים תאוצה והעמקה במרחב הטבעי. לתחושתנו, היציאה לטבע היא ההתפתחות, היא ההתמרה של הוולדורף. הילדים חודרים את חוש המגע דרך האדמה, שיווי המשקל מאתגר בטיפוס על העצים. מאוד מורגשות חוויות התעוזה, המסוגלות והעצמאות; תחושת ההכרה של כל ילד ביכולות שלו. השקטה של גירויים חיצוניים מאפשרת נשימה והקשבה לשקט ולטבע שסביבנו, עם כל היופי שהוא מביא עמו בעונות השונות. לא רק לילדים, גם לנו כמחנכים, נכון יותר להאט את הקצב ולהיות קשובים למקצב האדמה. משהו בתקופה הזו - שהולכת יותר ויותר לכיוון טכנולוגי, שמייצר אצלנו הפרדה וריחוק מהטבע, ובכך גם ריחוק מעצמנו - מבקש מאיתנו

לעצור ולשים לב. אני מאמינה שדרך הקרבה לכוחות הטבע והאדמה נביא ריפוי לריחוק הזה."

* * * * *

בתום המפגשים והשיחות נותרתי עם שאלה אחת מהותית שלא נענתה והרגשתי שנכון יהיה להפנות אותה לגלעד גולדשמידט, שמוביל את הכשרת הוולדורף-יער באורנים ומלווה (בין היתר) את בתי הספר באלרום וביבנאל.

נטלי הלפרין: "יש היום הרבה ילדים עם קשיים של ויסות חושי והפרעות קשב - בגלל הריחוק מהאדמה, מהעולם עצמו, וברגע שהם מתקרבים ונוגעים, הם מוצאים את עצמם בחזרה"

האנתרופוסופיה אומרת שאין עולם בלי אדם, שהתפתחות האדם קשורה קשר בל יינתק להתפתחות האדמה, ושכמו ביהדות, האדם הוא נזר הבריאה.

התפיסה של שומרי הגן אומרת ההפך: העולם מסתדר מצוין בלי האדם, ואם כבר הגענו לכאן - בוא ננסה להשתלב ולא להרע. אלו תפיסות מנוגדות בתכלית. איך אתה מחבר ביניהן?

"ראשית אני מאמין בלחבר, לא להפריד. לכל התפיסות הרוחניות יש בסיס משותף ואותו צריך להדגיש. לחינוך ולדורף ולחינוך יער יש בסיס משותף רחב: החשיבות של הקשר לטבע, לשהות ולפעילות מלאה חיים במסגרתו. חיבור לכוחות הטבע יכול להוות איזון נכון לעידן המסכים, וזה חשוב במיוחד בתקופתנו, בה הטכנולוגיה כה דומיננטית שהיא יוצרת ניכור בין האדם - הילד לעצמו, ובין אדם לאדם.

נכון, מבחינה רוחנית האנתרופוסופיה וחינוך יער יוצאים מתוך תפיסות רוחניות שונות ולעיתים אף מנוגדות. אבל השפעה הדדית והכרה הדדית יכולות רק לתרום לשני הצדדים. אנו חיים בעידן בו חשוב לחבר, לאזן ולקבל באהבה כל תפיסה שונה משלנו."